

РОЗДІЛ 1 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 326.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2024.6.1>

Михайло АНТОНЕЦЬ

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028

ORCID: 0009-0006-7193-4996

Валентина БОРОВА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», вул. Степана Дем'янчука, 4, м. Рівне, Україна, 33014

ORCID: 0000-0001-7228-4290

Бібліографічний опис статті: Антонець, М., Борова, В. (2024). Використання лінгводидактичної спадщини Василя Сухомлинського в розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 3–10, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.6.1>

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті обґрунтовано актуальність використання лінгвістичної спадщини Василя Сухомлинського в розвитку мовлення дітей. Проаналізовано дослідження вчених із реалізації творчих ідей В. Сухомлинського у розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Акцентовано увагу на вимогах вченого-практика до мовлення педагога.

Мета статті: проаналізувати погляди Василя Сухомлинського на вплив творчої роботи педагога з використання оповідань і казок з метою збагачення словникового запасу дітей, їх звукову культуру мовлення та експериментально перевірити ефективність реалізації рекомендацій В. Сухомлинського в практиці діяльності закладу дошкільної освіти.

Доведено, що науково-обґрунтована та спланована діяльність вихователів з використання казок та оповідань Василя Сухомлинського, як засобу освіти дітей, сприяє лінгвістичному розвитку та вихованню звукової культури мовлення дітей дошкільного віку. Виокремлено літературні твори педагога, які доступні для сприйняття, розуміння, переказування дітьми дошкільного віку.

Наукова розвідка здійснювалася за допомогою теоретичних методів: аналізу і синтезу педагогічних досліджень з окресленої проблеми; емпіричних: бесід з педагогічними працівниками та дітьми закладів дошкільної освіти; анкетування студентів заочної форми навчання, які працюють вихователями дітей старшого дошкільного віку; педагогічного експерименту, що передбачав проведення його констатувального, формувального та контрольного етапів, для визначення рівня словникового запасу та звукової культури мовлення дошкільників; математичні методи для обробки та інтерпретації результатів дослідження.

Окреслено перспективу подальших досліджень, яка полягає в розробці методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти з використання літературної спадщини Василя Сухомлинського з метою розвитку мовлення дітей.

Ключові слова: діти дошкільного віку, мовленнєвий розвиток, оповідання, казка.

Mykhailo ANTONETS

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Rivne State University of the Humanities, Stepana Bandery str., 12, Rivne, Ukraine, 33028

ORCID: 0009-0006-7193-4996

Valentyna BOROVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Private Higher Educational Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities", Stepana Demyanchuka str., 4, Rivne, Ukraine, 33014

ORCID: 0000-0001-7228-4290

To cite this article: Antonets, M., Borova, V. (2024). Vykorystannia lnhvodydaktychnoi spadshchyny Vasylia Sukhomlynskoho v rozvytku movlennia ditei doshkilnoho viku [The use of the linguodidactic heritage of Vasyl Sukhomlynskyi in the development of preschool children's speech]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 3–10, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.6.1>

USE OF VASIL SUKHOMLYNSKYI LINGUISTIC HERITAGE IN THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN'S SPEECH

The article substantiates the relevance of using Vasyl Sukhomlynskyi linguistic heritage in the development of children's speech. The research of scientists on the implementation of V. Sukhomlynskyi's creative ideas in the development of preschool children's speech is analyzed. Attention is focused on the requirements of a scientist-practitioner to the teacher's speech.

The purpose of the article: to analyze Vasyl Sukhomlynskyi's views on the influence of the teacher's creative work on the using stories and fairy tales on the enrichment of children's vocabulary, their sound culture of speech and to experimentally verify the effectiveness of implementing V. Sukhomlynskyi's recommendations in the practice of the preschool education establishment.

The authors have proven that scientifically based and planned activities of educators using fairy tales and stories by Vasyl Sukhomlynsky as a means of educating children contribute to linguistic development and education of the sound culture of preschool children's speech. The literary works of the educator are highlighted, which are accessible for perception, understanding, and retelling by preschool children.

Scientific exploration was carried out using theoretical methods: analysis and synthesis of pedagogical research on the outlined problem; empirical: conversations with pedagogical workers and children of preschool educational institutions; questionnaires of correspondence students who work as educators of older preschool children; pedagogical experiment, which provided for conducting its ascertaining, formative and control stages, to determine the level of vocabulary and sound culture of speech of preschoolers; mathematical methods for processing and interpreting the results of the study.

The perspective of further research is outlined, which consists in developing methodological recommendations for educators of preschool educational institutions on the using the literary heritage of Vasyl Sukhomlynskyi in order to develop children's speech.

Key words: *preschool children, speech development, stories, fairy.*

Актуальність дослідження проблеми мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з кожним роком набуває все більшої значимості. Дитина з перших днів після народження «зустрічається» з ситуацією, коли спілкування з нею конкурує із прагненням найрідніших дорослих отримувати інформацію, розважитися, зменшити тривожність, депресивний стан шляхом використання сучасних інформаційних засобів, зокрема, гаджетів, планшетів, комп'ютерів. Навіть дитині до трьох років, а іноді й до року, дорослі вмикають «мультіки», щоб її заспокоїти або

зайняти увагу на певний час. Зростаючи, дитина дошкільного віку вже сама вимагає від рідних можливості «спілкуватися» з героями мультфільмів або віртуальних ігор, вчоргове їх переглядаючи. Так виникає потреба в отриманні інформації, вражень, але, на жаль, не від найближчих дорослих. Тільки свідомі батьки регулюють час взаємодії дитини із сучасними засобами інформації та комунікації.

Вчителі перших класів нової української школи відзначають проблеми в розвитку мовлення у дітей, зокрема, зв'язного мовлення та звукової культури мовлення. Окреслену проблему неваж-

ко пояснити: вихователі закладів дошкільної освіти не можуть нести повну відповідальність за рівень мовленнєвого розвитку дітей, а батьки в силу сьогоденних відомих обставин не в змозі цьому питанню надавати відповідного значення. Важливо шукати такі засоби, методичні підходи до розвитку мовлення дітей дошкільного віку, які ефективно сприятимуть цьому та будуть виступати підґрунтям для духовного-етичного виховання дошкільників. Можемо припустити, що використання лінгводидактичної спадщини Василя Сухомлинського сприятиме ефективному розв'язанню проблеми мовленнєвого розвитку дітей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До вивчення та висвітлення проблеми навчання мови і розвитку мовлення дітей в контексті педагогічної спадщини Василя Сухомлинського зверталось ряд вчених: М. Антонєць, А. Богуш, В. Борова, М. Вашуленко, М. Дяченко, А. Просенюк та інші. Так М. Антонєць у монографії «Сучасні проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського» (Антонєць, 2018) розгляду окресленої теми приділив окремий підрозділ. Науково-методичні аспекти означеного напрямку розглядаються у монографіях А. Богуш «Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі» (Богуш, 2018), «Становлення і розвиток української дошкільної лінгводидактики (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)» (Богуш, 2019). А. Просенюк предметом дослідження вибрала розумовий і емоційний чинники інтересу дітей до художнього слова В. Сухомлинського.

Отже, можемо зробити висновок, що питання використання авторських казок і оповідань Василя Сухомлинського в розвитку словника дітей старшого дошкільного віку та виховання їх звукової культури вимагають дослідження.

Мета статті: проаналізувати погляди Василя Сухомлинського на вплив творчої роботи педагога з використання оповідань і казок на збагачення словникового запасу дітей, їх звукову культуру мовлення та експериментально перевірити ефективність реалізації рекомендацій В. Сухомлинського в практиці діяльності закладу дошкільної освіти.

Охарактеризуємо ключові для нашого дослідження положення лінгводидактичної спадщини Василя Сухомлинського. Він, як талановитий директор школи, учений-практик, вчитель української мови та літератури, систематично до-

сліджував актуальні проблемами навчання дітей рідної мови, методика розвитку мовлення дітей, особливо активно працював над змістом і технологією занять, уроків мислення серед природи, дотримання єдиного мовленнєвого режиму.

Вчений-педагог вважав, що найбільш сприятливим періодом для найінтенсивнішого оволодіння дітьми рідною мовою є два-три останніх дошкільних років і два-три перших роки шкільного навчання. Василь Сухомлинський підкреслював, що це особливий та найбільш продуктивний період розвитку мовлення та мислення дитини. В. Сухомлинський вперше в освітній системі Радянського Союзу започаткував підготовку дітей до навчання в школі за рік до його початку. До такого рішення він прийшов, проаналізувавши труднощі у навчальній діяльності дітей-першокласників школи села Павлиш, куди був призначений директором. Вони не мали змоги відвідувати дитячий садок, оскільки, його не було в селі. Саме тому В. Сухомлинський започаткував діяльність «Школи радості під голубим небом». Педагог-новатор та вчителі-класоводи проводили цілеспрямовану навчально-виховну роботу з метою «донести до сердець малюків пахощі, музику, чудесне звучання рідного слова, дивовижне багатство відтінків думок і почуттів, які можна передати українською мовою. Серед природи – на полі, в лузі, біля річки – всюди вчимо дітей помічати найтонші відтінки барв і звуків, яскраво розповідати про все, що вони бачать і чують» (Сухомлинський, 1966: 35). В. Сухомлинський не уявляв навчання мови та розвитку мовлення без походів та екскурсій рідним краєм, без споглядання картин природи, без пробудження почуттів, без вираження їх у словах. Окреслені форми і методи роботи надають можливість безпосередньо спостерігати і висловлюватись щодо побаченого та почутого. Всі вихованці школи радості оформляли альбом з малюнками та спільний альбом «Наше рідне слово», який зберігався до закінчення школи. «Ми йшли в природу – в ліс, в сад, на поле, луг, берег річки, – слово ставало в моїх руках знаряддям, за допомогою якого я відкривав дітям очі на багатство навколишнього світу. Відчуваючи, переживаючи красу побаченого і почутого, діти сприймали найтонші відтінки слова, і через

слово краса входила в їхні душі. «Подорожі» в природу були першим поштовхом до творчості. В дітей з'явилося бажання передати свої почуття і переживання, розповісти про красу. Діти склали маленькі твори про природу. Ці твори – найважливіша форма роботи з розвитку мови і думки» (Сухомлинський, 1977: 202).

Особливу увагу видатний педагог-письменник відводив ролі казки в колективній творчості дітей з метою розвитку їхнього мовлення і мислення. В означеному контексті у статті «Слово рідної мови» Василь Сухомлинський наголошує: «Дитяча творчість починається з казки. Немає дитини, яка б, вражена красою поетичного слова, не створила власного образу» (Сухомлинський, 1968: 7). Без такої поетичної творчості в роки дитинства немислимий розвиток їхнього усного і писемного мовлення, виховання любові до рідного мовлення. «Казка – це духовне багатство народної культури, пізнаючи яку дитина пізнає серцем рідний народ» (Сухомлинський, 1977: 177).

До недоліків мовлення окремих педагогів В. Сухомлинський відносив обмеженість словникового запасу, не володіння чуттям слова, невміння віднайти у невичерпній скарбниці рідної мови найпотрібніше слово, щоб найточніше і найвиразніше висловити власну думку. Оволодіння культурою рідної мови та мовлення В. Сухомлинський називав одним з найважливіших показників фахово-методичної майстерності педагога, який зобов'язаний досконало володіти цим універсальним інструментом думки і творчого мислення.

Отже, кожний педагог, за переконанням В. Сухомлинського, незалежно від фахової спеціалізації, має бути насамперед словесником, тонким знавцем мови. Він покликаний дотримуватися ustalених літературних норм вимови, побудови фраз, має зростати у рівні мовленнєвих умінь, розвивати навички змістовно, зв'язно та стилістично правильно висловлювати власні думки.

Василя Сухомлинського надзвичайно хвилювала проблема убогості, примітивізму мовлення окремих вихованців. Відзначаючи, що слова-потвори утверджуються в мовленні там, де немає справжньої роботи над словом, де на заняттях буває багато байдужості до цієї тонкої справи, вчений-методист наголошував: «Забувають нерідко вчителі, що оволодіння

мовою – це не тільки знання граматичних правил. Це передусім любов до слова» (Сухомлинський, 1974, арк. 30).

Навчання дитини правильно говорити вчений-практик називав надзвичайно важливою галуззю навчально-виховної роботи, від успіху якої багато в чому залежить духовно-культурне життя дитячого колективу. Як відомо, мовленнєва культура – це степінь відповідності мовлення нормам орфоепії, слововживання, граматики тощо. У контексті зазначеного доцільно звернутись до рукописної статті В. Сухомлинського «Любов до рідного слова», що зберігається в Центральному архіві вищих органів влади і управління України. У ній Василь Сухомлинський пише: «...учителі дуже часто не володіють чуттям слова. Говорити такою скаліченою мовою, яку часто можна почути і серед учнів, і, на жаль, в учительській – це все одно, що спробувати грати на розладженому інструменті». У згаданій статті В. Сухомлинський наголошує: «Рідна мова – це фундамент мислення й розумового розвитку». «Я вважаю своїм найголовнішим завданням ввести своїх вихованців у квітучий сад, ім'я якому – Двісті Квіток Рідної Мови. Це двісті зустрічей із садом рідного слова, двісті бесід про найтоншу в світі красу. Кожна бесіда – осягнення розумом і серцем великого духовного багатства нашого народу» (Сухомлинський, арк. 17, 21–22).

Отже, можемо стверджувати, що погляди В. Сухомлинського на роль мови і мовлення в розвитку особистості є надзвичайно актуальними.

Наступним етапом нашого дослідження було:

1) з'ясувати обізнаність вихователів закладів дошкільної освіти з творчою спадщиною Василя Сухомлинського;

2) проаналізувати плани навчально-виховної роботи вихователів дітей старших груп закладів дошкільної освіти та з'ясувати типові недоліки в роботі фахівців із ознайомлення дітей з казками та оповіданнями В. Сухомлинського.

Щоб проаналізувати знання вихователів закладів дошкільної освіти про творчість В. Сухомлинського, було проведено анкетування 48 студентів третього та четвертого курсів заочної форми навчання спеціальності 012 «Дошкільна освіта» педагогічного факультету ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний

університету імені академіка Степана Дем'янчука, які працюють з дітьми старшого дошкільного віку. На перше запитання: «Які праці Василя Сухомлинського Ви знаєте?» 31,25 % опитаних назвали 3–5 робіт педагога («Серце віддаю дітям», «Слово рідної мови», «Розмова з молодим директором»). На друге питання: «У яких працях вченого аналізується «Значення мовлення у моральному, розумовому, етичному вихованні дітей?» лише 20,83 % вихователів відповіли правильно. На питання: «Які оповідання та казки В. Сухомлинського Ви використовуєте в роботі з дітьми?» 25% назвали: «Добре слово», «Казка про сонце», «Тихо, бабуся відпочиває», «Дивна бурулька», «Гроза у лісі», «Покинуте кошеня» та інші. В середньому, кожен студент пригадав три казки чи оповідання видатного педагога.

Аналіз планів роботи вихователів старших груп дозволяє стверджувати, що дошкільників знайомлять з творами В. Сухомлинського для дітей. Але окреслена діяльність не є систематичною роботою, іноді казка або оповідання вивчається не у відповідності з сезоном. Не завжди педагоги практикують прогулянку, екскурсію чи спостереження за природою з метою підготовки до розповідання казки, оповідання і бесіди за їх змістом. Отже, можемо стверджувати, що вихователі закладів дошкільної освіти в цілому ознайомлені з працями Василя Сухомлинського, але більшість відчуває труднощі під час практичної реалізації його настанов та рекомендацій.

Гіпотезою наступного етапу експериментального дослідження було припущення про те, що ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з оповіданнями та казками Василя Сухомлинського буде слугувати зростанню словникового запасу їх мовлення, сприятиме вихованню звукової культури мовлення. Для перевірки висунутої гіпотези нами було організовано та проведено педагогічний експеримент на базі закладу дошкільної освіти №38 Рівненської міської ради. У дослідженні взяли участь 46 дітей двох груп старшого дошкільного віку. У експериментальній групі виховувалось – 24 дитини, у контрольній – 22 дитини. 4 вихователі-студенти заочної форми навчання з спеціальності 012 «Дошкільна освіта», методист закладу дошкільної освіти. Робота проводилася у три етапи:

– метою першого етапу (констатувального) було: з'ясувати рівень словникового запасу мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку контрольної та експериментальної груп закладу дошкільної освіти;

– під час другого етапу було проведено формувальний експеримент, мета якого полягала у розробці та подальшій реалізації методики використання оповідань та казок В. Сухомлинського в лінгвістичному розвитку мовлення дітей експериментальної групи;

– метою третього етапу експериментального дослідження було вивчення впливу ознайомлення дітей з оповіданнями та казками В. Сухомлинського на лінгвістичний розвиток дітей експериментальної групи та порівняння результатів з аналогічними показниками дітей контрольної групи.

У експериментальній групі робота проводилася у таких напрямках.

Перший – робота з дітьми: цілеспрямоване та систематичне використання лінгводидактичних ідей В. Сухомлинського, а саме його педагогічних рекомендацій та творів для дітей відповідно до тем тижня.

Другий – підвищення професійної компетентності педагогів з організації мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку за допомогою використання лінгводидактичних ідей В. Сухомлинського.

Третій – організація освітньої взаємодії з батьками з питань реалізації педагогічних ідей В. Сухомлинського в родинному вихованні дітей.

Для проведення дослідно-експериментальної роботи було складено добірку казок та оповідань В. Сухомлинського, які зрозумілі для сприйняття дітьми, оскільки, переважна більшість творів педагога адресована школярам. До неї ввійшли: «Бабусин борщ», «Як Ніна не злякалася гусака», «Тихо, бабуся відпочиває», «Хризантема й Цибулина», «Одинець муравлик», «Тополі в степу над шляхом», «Дивна бурулька», «Лев і миша», «Сидить Юрко на санчатах», «Як білочка дятла врятувала», «Найгарніша мама», «Пихата жаба», «Весняний вітер», «Вранці на пасіці», «Гаряча квітка», «Гроза у лісі», «Лялька під дощем», «Соромно перед соловейком», «Чому дідусь такий добрий сьогодні», «Черствість, байдужість», «Пробачте тату», «Гарні слова і гарні діла», «Покинуте кошеня» та інші

Рівень розвитку лексичної компетенції у дітей дошкільного віку на констатувальному та контрольному етапі експерименту

Група	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	К-ть дітей	% дітей	К-ть дітей	% дітей	К-ть дітей	% дітей
ЕГ конс	9	37,5	10	41,66	5	20,83
ЕГ контр	4	16,66	11	45,83	9	37,5
КГ конс	8	36,36	8	36,36	6	27,28
КГ контр	5	22,73	9	40,91	8	36,36

Важливо було раціонально спланувати освітню діяльність дошкільників, щоб дотримуватися принципів сезонності, доступності матеріалу, активної художньо-ігрової діяльності дітей, пізнавальної активності та інших. Пам'ятаючи пораду Василя Сухомлинського про те, що кожен художній твір має викликати в дитини переживання, що стимулюватимуть її уяву щодо поведінки та вчинків героїв, краси природи, вихователі, з метою підсилення впливу художнього слова на психіку дітей, створювали комфортні умови для образотворчої, музичної, ігрової, театралізованої діяльності. Визначаючи головну думку твору, педагог допомагав дошкільникам зрозуміти його морально-етичний зміст. Тільки уважно аналізуючи висловлювання вихованців, педагог міг зробити висновок про слід, який залишив зміст твору в свідомості дитини. Розповіді були яскравими, образними, стислими. Важливо було не переважувати увагу дітей великою кількістю подій та вражень, щоб не приглушувати їхню чутливість до мовлення. Педагоги спонукали дошкільників до власної творчості – вчили їх самостійно складати казки, розповіді. Дитяча творчість є вагомим засобом повноцінного інтелектуального розвитку, адже вона сприяє формуванню образного мислення, уміння послідовно викладати думки, тобто вчить зв'язному мовленню. До прикладу, працюючи над оповіданням «Хризантема і цибулина» зусилля педагога були спрямовані на збагачення словникового запасу іменниками: хризантема, цибулина, простачка; прикметниками: ріпчаста, ніжно-рожевий, цибулинний; дієсловами: милуватися, зморщитися. Акцентувалася увага на удосконаленні звукової культури мовлення, зокрема, вимові звука [з] у словах замилую, здивувалася.

Працюючи над казкою «Одинець муравлик», вихователька проводила роботу зі збагачення

словникового запасу іменниками: жменька, комора, зернята, одинець, хижка, цегельня; прикметниками: цілісінський, солодкий; прислівниками: тепло, затишно. За допомогою мовленнєвої гри «Твердий та м'який звуки» діти удосконалювали звукову культуру, практикуючись у вимові звука [н].

У процесі роботи над казкою В. Сухомлинського «Як білочка дятла врятувала» діти отримали змогу збагатити словниковий запас іменниками: ялинка, дятел, кора, дзьоб, зернятко, сльози, білка, дупло, стовбур, гілка; дієсловами: потепліло, обледеніли, достукається, молотити, радіти. Були забезпечені умови для удосконалення звукової культури вихованців. Діти вправлялися у вимові звука [д] під час мовленнєвої гри «Назви слова зі звуком [д] на початку і в кінці слова».

Важливим кроком у реалізації лінгводидактичних ідей В. Сухомлинського було використання музики як емоційно-образного стимулу до активного «входження» у внутрішній емоційний стан літературного героя, визначення мотивів його поведінки, вчинків, оскільки саме художній образ викликав у дітей співчуття, сприяв створенню ефекту емоційного піднесення.

З метою порівняння змін, що відбулися у лексичній компетенції та звуковій культурі мовлення дітей контрольної та експериментальної груп, ми спостерігали за їхньою самостійною та ігровою діяльністю впродовж квітня – травня місяця та фіксували нові слова, правильність звуковимови та звукової культури мовлення в цілому. Результати оброблялися, аналізувалися і заносилися в таблиці.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Порівняльний якісний та кількісний аналіз мовлення дітей контрольної та експериментальної груп дозволив стверджувати, що ознайомлення дітей з оповіданнями та казками

Василя Сухомлинського, навчання дошкільників самостійно їх придумувати слугує ефективним засобом їх лінгвістичного розвитку та виховання звукової культури мовлення. За допомогою сформованої звукової культури мовлення, зокрема, інтонаційної виразності мовлення, дитина має можливість передати

глибину своїх переживань, захоплень, здивувань. Подальші наші розвідки будуть спрямовані на розроблення методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти з використання лінгводидактичної спадщини Василя Сухомлинського у педагогічній діяльності закладу дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко М. Я. Сучасні проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського : монографія. Рівне : «Волинські обереги», 2018. 308 с.
2. Антоненко М. Я., Борова В.Є. Розвиток мовлення дітей передшкільного віку в творчій спадщині Василя Сухомлинського. *Інноватика у вихованні* : зб. наук. пр. Вип. 8. Рівне, РДГУ, 2018. С. 106–117.
3. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. 392 с.
4. Богуш А. М. Становлення і розвиток української дошкільної лінгводидактики (друга половина XIX – початок XXI ст.) : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2019. 328 с.
5. Борова В. Є. Реалізація педагогічних ідей В. Сухомлинського у діяльнісному підході до коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки*. Випуск 172. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький, «КОД», 2018. С. 85–88.
6. Дяченко Н. Спадщина В. О. Сухомлинського як джерело збагачення сучасної дошкільної освіти. Вивчення і впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення: *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та молодих науковців (5–6 жовтня 2023 року, м. Кропивницький)*. Кропивницький : ФОП Піскова М. А., 2023. С. 54–57.
7. Просенюк А. І. Розумовий та емоційний компоненти як складові інтересу дітей дошкільного віку до художнього слова у спадщині В. О. Сухомлинського. *Наука і освіта*. 2011. № 6. С. 131–134.
8. Сухомлинський В. Джерело невмирущої криниці: [з листа до словесника] *Літературна Україна*. 1970. 28 квітня.
9. Сухомлинський В. О. Думки над хорошою книгою: [відзив на книгу Л. М. Олексюк «Учіть дітей любити прекрасне»]. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України [ЦДАВО України], ф. 5097, оп. 1, спр. 891, арк. 27–31.
10. Сухомлинський В. О. Любов до рідного слова. ЦДАВО України, ф. 5097, оп. 1 спр. 617, 47 арк.
11. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності. Київ, «Радянська школа», 1966. 232 с.
12. Сухомлинський В. О. Про культуру слова, знання і всебічний розвиток вихованців: автограф. ЦДАВО України, ф. 5097, оп. 1, спр. 928, арк. 16–19.
13. Сухомлинський В. О. Роки дитинства: кімната казки. *Вибр. твори* : в 5 т. Київ, «Радянська школа», 1977. Т. 3. С. 176–185.
14. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори* : у 5 т. Київ, «Радянська школа», 1977. Т. 3. С. 5–279.
15. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 1968. № 12. С. 1–10.

REFERENCES:

1. Antonec M. Ya. (2018) Suchasni problemi diyalnosti vchitelya u pedagogichnij spadshini Vasilya Suhomlinskogo. Monografiya. Rivne : «Volinski oberegi». 308 s.
2. Antonec M. Ya., Borova V.Ye. (2018) Rozvitok movlennya ditej peredshkilnogo viku v tvorchij spadshini Vasilya Suhomlinskogo. *Innovatika u vihovanni* : zb. nauk. pr. Vip. 8. Rivne, RDGU. S. 106–117.
3. Bogush A. M. (2018) Pedagogichni vimiri Vasilya Suhomlinskogo v suchasnomu osvithnomu prostori : monografiya. Kam'yanec-Podilskij : TOV «Drukarnya «Ruta». 392 s.
4. Bogush A. M. (2019) Stanovlennya i rozvitok ukrayinskoyi doshkilnoyi lingvodidaktiki (druga polovina XIX – pochatok XXI st.). Monografiya. Kiyiv : Vidavnichij Dim «Slovo». 328 s.
5. Borova V. Ye. (2018) Realizaciya pedagogichnih idej V. Suhomlinskogo u diyalnisnomu pidhodi do koriguvannya zvukovoyi kulturi movlennya ditej starshogo doshkilnogo viku. *Naukovi zapiski*. Vipusk 172. Seriya : Pedagogichni nauki. Kropivnickij, «KOD». S. 85–88.
6. Dyachenko N. (2023) Spadshina V. O. Suhomlinskogo yak dzherelo zbagachennya suchasnoyi doshkilnoyi osviti. *Vivchennya i vprovadzhenya idej Vasilya Suhomlinskogo v praktiku sгодennya* : materialy vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferenciyi dlya studentiv ta molodih naukovciv (5–6 zhovtnya 2023 roku, m. Kropivnickij). Kropivnickij, FOP Piskova M. A. S. 54–57.

7. Prosenyuk A. I. (2011) Rozumovij ta emocijnij komponenti yak skladovi interesu ditej doshkilnogo viku do hudozhnogo slova u spadshini V. O. Suhomlinskogo. *Nauka i osvita*. № 6. S. 131–134.
8. Suhomlinskij V. O. (1970) Dzherelo nevmirushoyi krinici: [z lista do slovesnika] Literaturna Ukrayina. 28 kvitnya.
9. Suhomlinskij V. O. Dumki nad horoshoyu knigoyu: [vidziv na knigu L. M. Oleksyuk «Uchit ditej lyubiti prekrasne»]. Centralnij derzhavnij arhiv vishih organiv vladi i upravlinnya Ukrayini [CDAVO Ukrayini], f. 5097, op. 1, spr. 891, ark. 27–31.
10. Suhomlinskij V. O. Lyubov do ridnogo slova. CDAVO Ukrayini, f. 5097, op. 1 spr. 617, 47 ark.
11. Suhomlinskij V. O. (1966) Moralni zapovidi ditinstva i yunosti. Kiyiv, «Radyanska shkola». 232 s.
12. Suhomlinskij V. O. Pro kulturu slova, znannya i vsebichnij rozvitok vihovanciv: avtoGRAF. CDAVO Ukrayini, f. 5097, op. 1, spr. 928, ark. 16–19.
13. Suhomlinskij V. O. (1977) Roki ditinstva: kimmata kazki. Vibr. tvori : v 5 t. Kiyiv, «Radyanska shkola». T. 3. S. 176–185.
14. Suhomlinskij V. O. (1977) Serce viddayu dityam. Vibrani tvori : u 5 t. Kiyiv, «Radyanska shkola». T. 3. S. 5–279.
15. Suhomlinskij V. O. (1968) Slovo ridnoyi movi. *Ukrayinska mova i literatura v shkoli*. № 12. S 1–10.